

Metody chromatograficzne w chemii i biotechnologii, **wykład 3**

Monika Szefczyk
Łukasz Berlicki

Chromatografia

- ▶ Chromatografia to technika analityczna (oznaczanie ilości związku, określenie czystości analitu, śledzenie postępu reakcji) lub preparatywna (rozdzielanie składników mieszaniny, wyodrębnienie analitu).
- ▶ Dobór odpowiedniej techniki chromatograficznej zależy od zakładanego celu (analiza lub rozdział) oraz właściwości analitu.
- ▶ W zależności od parametrów układu, dana technika może mieć różne zastosowanie.

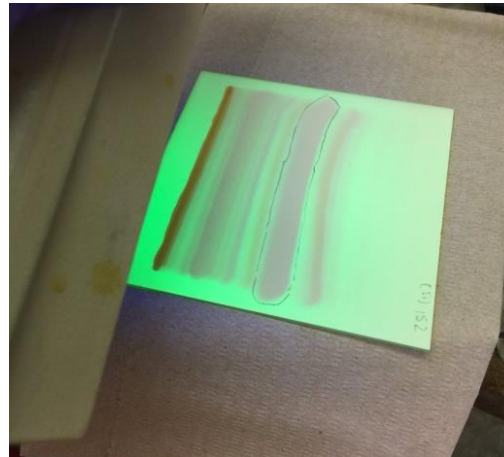
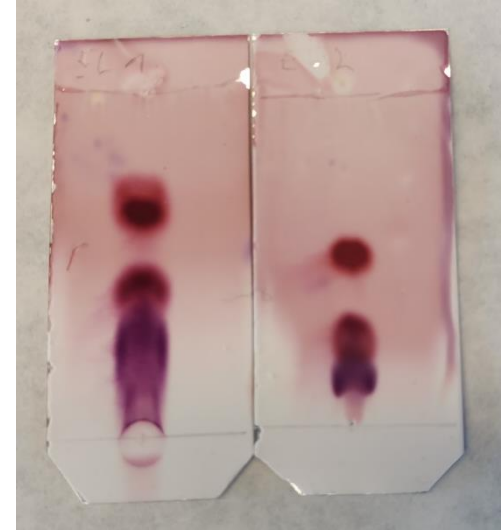

Chromatografia

- Chromatografia cienkowarstwowa (*thin-layer chromatography, TLC*)

zastosowanie analityczne

zastosowanie preparatywne

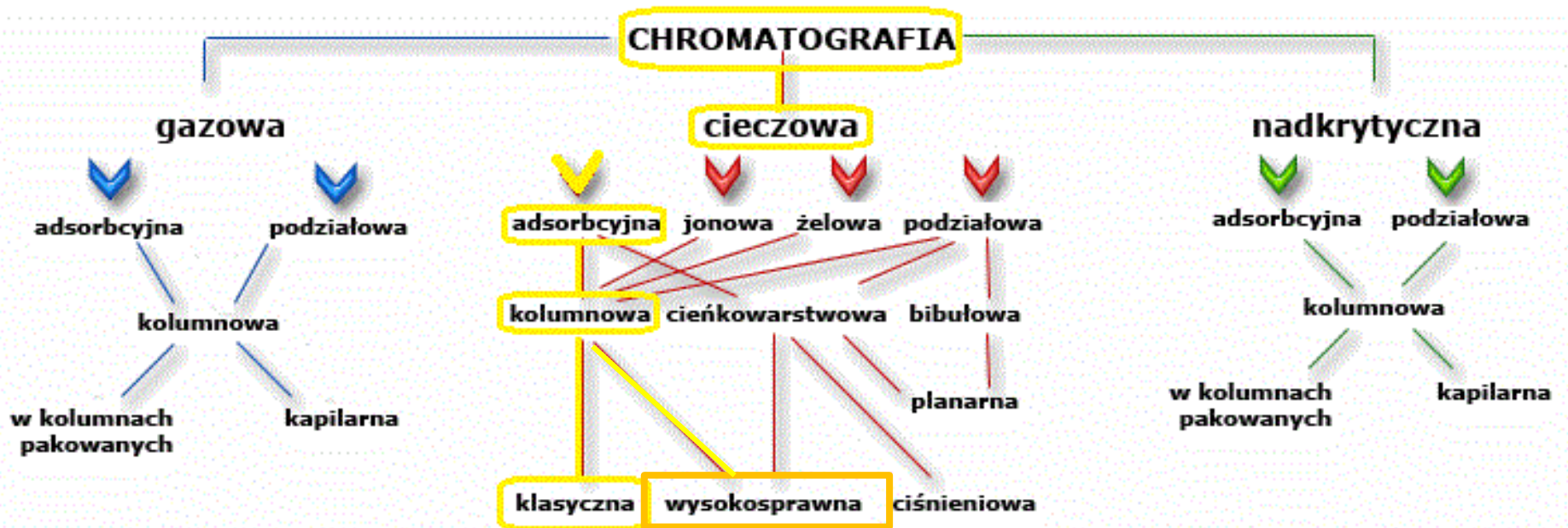
Rozdział chromatograficzny

- ▶ Cel: rozdział mieszaniny na poszczególne składniki.
- ▶ Elementy układu chromatograficznego:
  - mieszanina podlegająca rozdzieleniu na składniki,
  - **faza stacjonarna (złoże),**
  - **faza ruchoma (eluent).**

Chromatografia

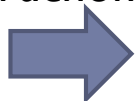

Rozdział chromatograficzny

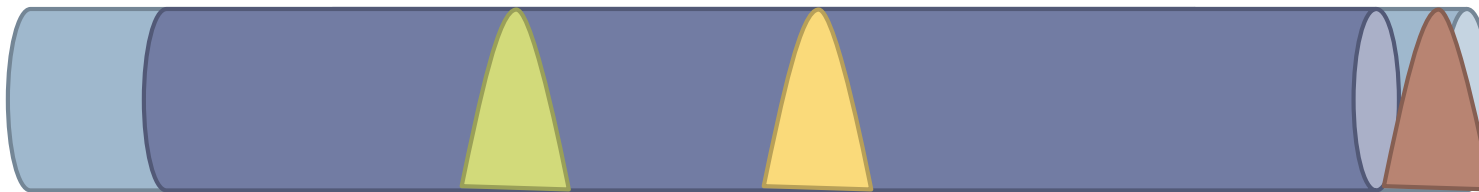
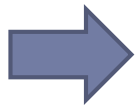
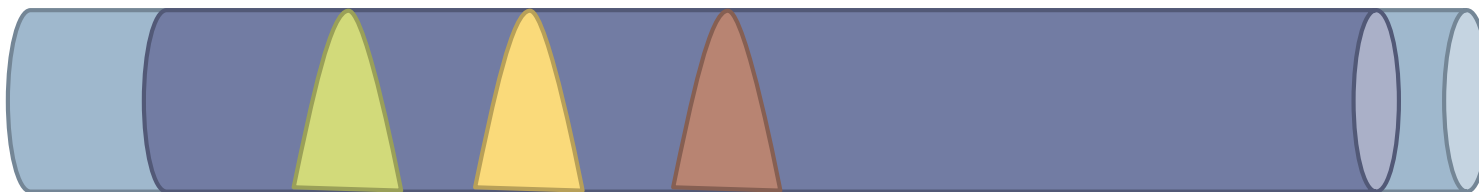
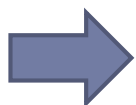
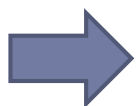
Przepływ

Faza ruchoma

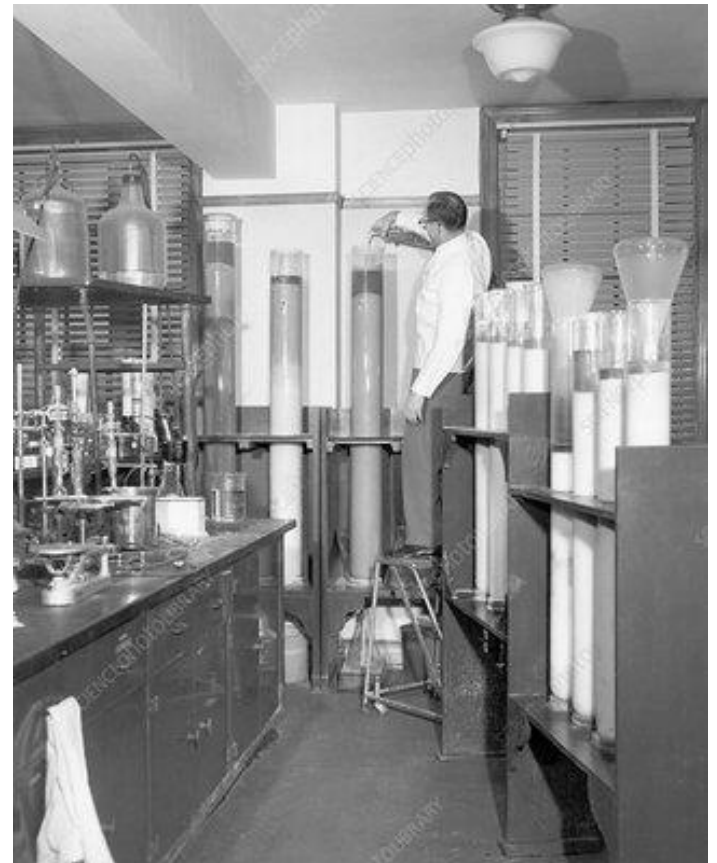
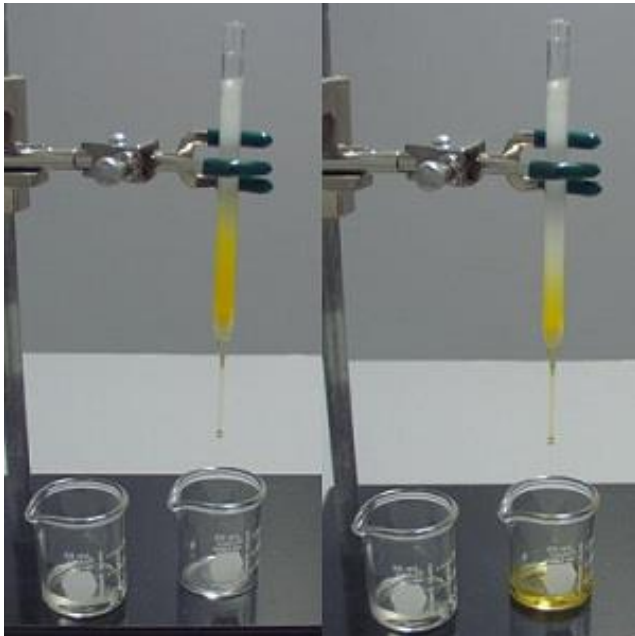
mieszanina

Faza stacjonarna

Chromatografia cieczowa adsorpcyjną

- ▶ Faza stacjonarna:
  - ▶ Ciało stałe → chromatografia adsorpcyjna
- ▶ Faza ruchoma:
  - ▶ Ciecz → chromatografia cieczowa

Układy chromatograficzne

- ▶ **Układ faz normalnych (*normal phase*):**
  - ▶ Faza stacjonarna jest bardziej polarna niż faza ruchoma
  - ▶ Np. w chromatografii kolumnowej grawitacyjnej lub chromatografii typu flash

Układy chromatograficzne

- ▶ Układ faz odwróconych (*reverse phase*):
  - ▶ Faza stacjonarna jest mniej polarna niż faza ruchoma
  - ▶ Np. w wysokosprawnej chromatografii cieczowej z odwróconymi fazami (RP-HPLC)

Układ faz normalnych

- ▶ Faza stacjonarna:
  - ▶ Sole nieorganiczne:
    - ▶ krzemian magnezu,
    - ▶ węglan magnezu,
    - ▶ węglan wapnia
  - ▶ Tlenki nieorganiczne:
    - ▶ **tlenek krzemu - żel krzemionkowy, krzemionka,**
    - ▶ **tlenek glinu – alumina,**
    - ▶ tlenek cyrkonu,
    - ▶ tlenek tytanu,
    - ▶ tlenek magnezu

Żel krzemionkowy

- ▶ Podstawowe cechy żelu krzemionkowego (silica gel):
  - duża porowatość, duża powierzchnia właściwa, silne właściwości adsorpcyjne (właściwości higroskopijne),
  - chemiczna obojętność,
  - wysoka wytrzymałość mechaniczna,
  - wytrzymałość na wysoką temperaturę (nawet do 900 °C).

Żel krzemionkowy

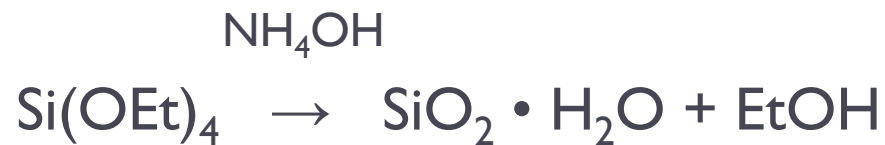

- ▶ Otrzymywanie

- ▶ Z wodnego roztworu krzemianu sodu

- ▶ Z alkoholanu krzemu

Żel krzemionkowy jako złoże

Zalety

- ▶ najtańszy
- ▶ szerokie zastosowanie

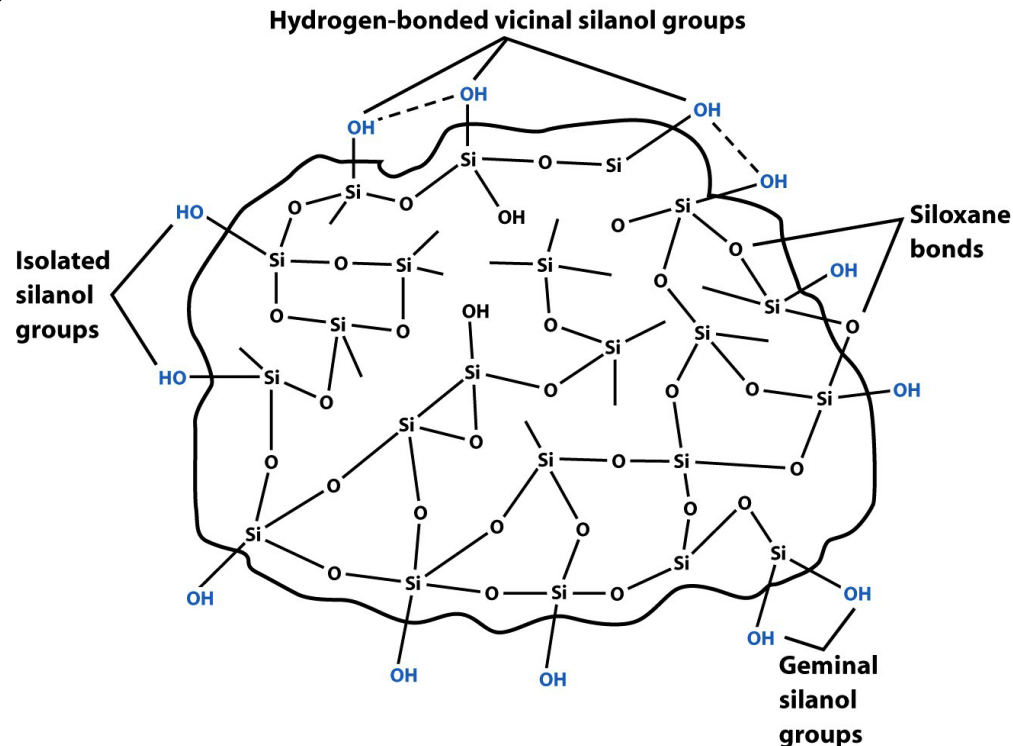
Wady

- ▶ wrażliwy na wysokie pH ($\text{pH} > 8$)
- ▶ wrażliwy na wysokie stężenia alkoholu lub wodę

Żel krzemionkowy

- ▶ Krzemionka jest polarnym adsorbentem o ogólnym wzorze sumarycznym $\text{SiO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$. Jest to materiał porowaty i amorficzny o bardzo rozwiniętej powierzchni właściwej od 200 do 800 m^2/g .

Żel krzemionkowy

- ▶ Na powierzchni żelu krzemionkowego znajdują się grupy:

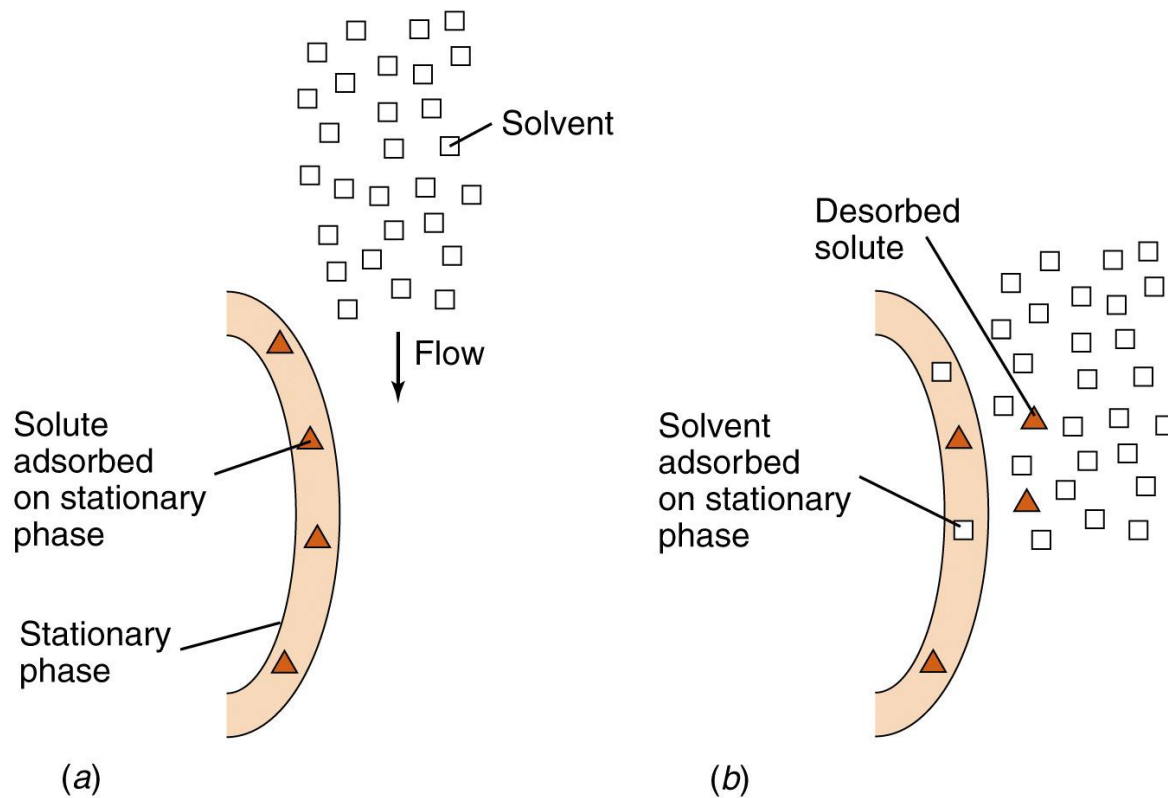

- ▶ Obecność przede wszystkim polarnych grup silanolowych powoduje, że jest on polarną fazą stacjonarną. Właściwości różnych grup silanolowych zależą od wzajemnej odległości i przestrzennego rozmieszczenia.
  - ▶ Żel krzemionkowy można modyfikować odpowiednimi metodami syntezy.
-

Żel krzemionkowy

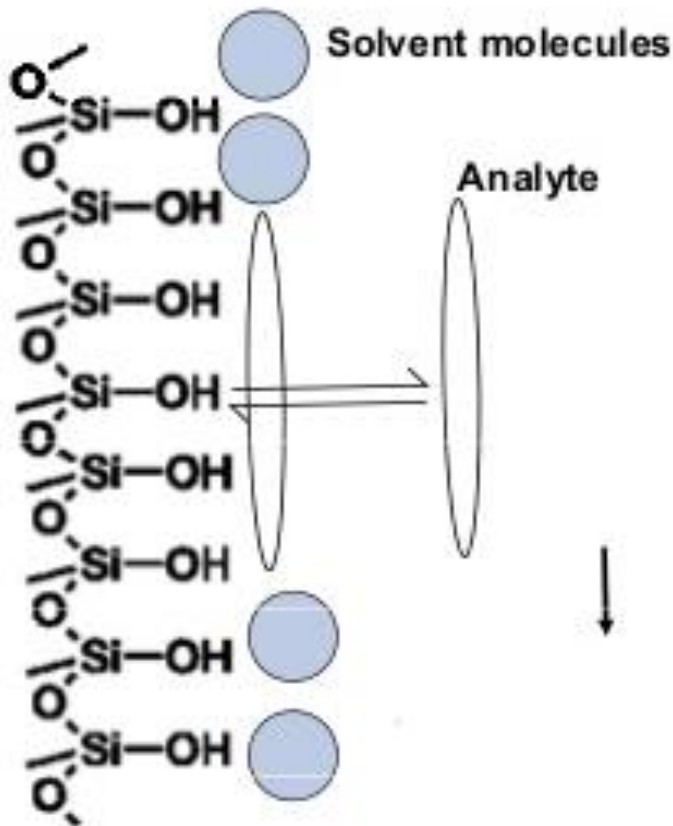
Substancja rozdzielana wymienia cząsteczki rozpuszczalnika na powierzchni krzemionki.

Żel krzemionkowy

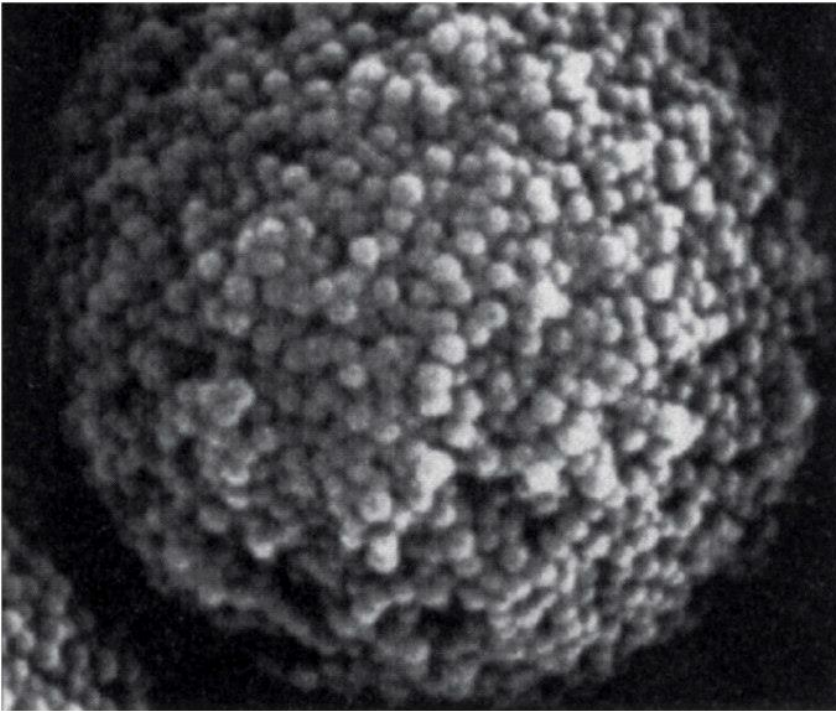

Siła elucji zależy od zdolności rozpuszczalnika do tworzenia wiązań wodorowych z krzemionką.

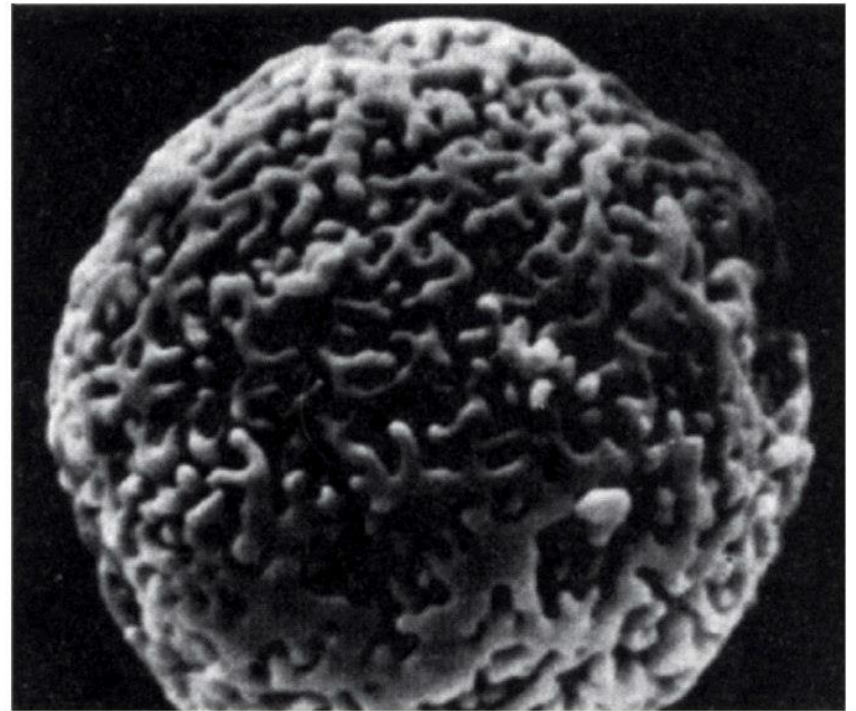

Żel krzemionkowy

---

porowatość 50 %; $S = 150 \text{ m}^2/\text{g}$

porowatość 70%; $S = 300 \text{ m}^2/\text{g}$

Żel krzemionkowy

60741 SIGMA-ALDRICH

Silica gel

high-purity grade, pore size 60 Å, 70-230 mesh, 63-200 μm, for column chromatography

❖ KARTA CHARAKTERYSTYKI SUBSTANCJI CHEMICZNEJ

SIMILAR PRODUCTS

CAS Number 112926-00-8

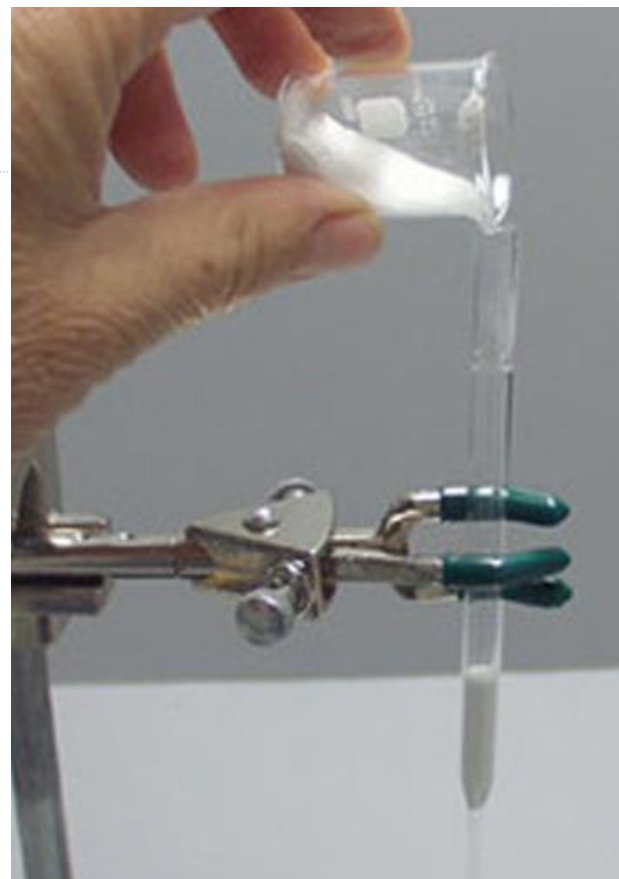
EC Number 231-545-4

MDL number MFCD00011232

PubChem Substance ID 24881958

Skala mesh jest powszechnie używana do określania wielkości ziarna materiałów sypkich. Numer ziarna w tej skali oznacza ilość oczek sita na długości jednego cala, przez które materiał się przesypał a zatrzymał na kolejnym sicie o mniejszych oczkach, np.:

nr ziarna [mesh]	średnia wielkość [μm]
70	200
230	63

Żel krzemionkowy

Kolumny do chromatografii Flash

Wielkość ziarna: 15, 30 50 μm

Wielkość porów: 60 Å

Powierzchnia: 500 m^2/g

Stabilność pH: 1.5 – 6.5

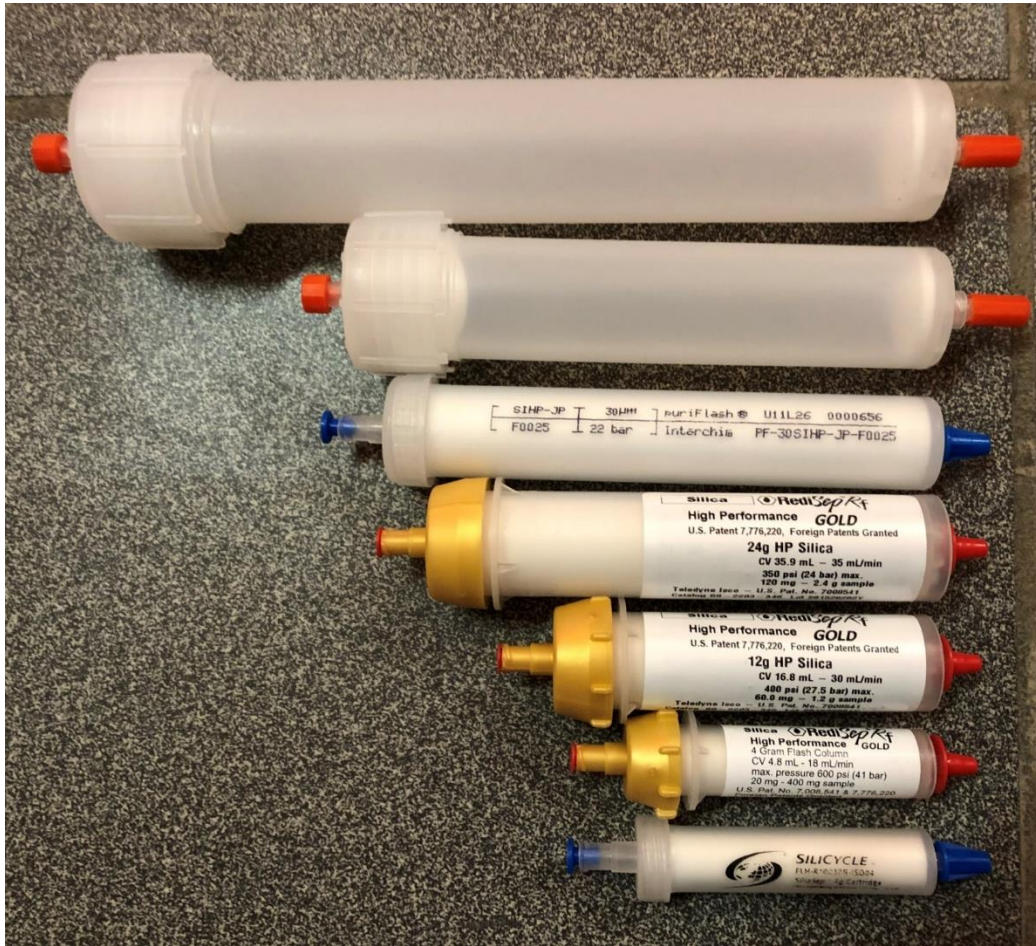
Ciśnienie do 22 bar

Numer produktu	Opis
FCISI004	40-63 μm , matrix active group silica, bed wt. 4 g, for use with Isco and Analogix flash systems
FCISI012	40-63 μm , matrix active group silica, bed wt. 12 g, for use with Isco and Analogix flash systems
FCISI025	40-63 μm , matrix active group silica, bed wt. 25 g, for use with Isco and Analogix flash systems
FCISI040	40-63 μm , matrix active group silica, bed wt. 40 g, for use with Isco and Analogix flash systems
FCISI080	40-63 μm , matrix active group silica, bed wt. 80 g, for use with Isco and Analogix flash systems

Żel krzemionkowy

Żel krzemionkowy

Kolumny do HPLC modyfikowana krzemionka

Nazwa	Producent	wielkość ziarna (μm)	Wielkość porów ($\text{\AA}$)	Powierzchnia (m^2/g)
ACE	ACT	3, 5, 10	100	300
Chromolith	Merck			
Exsil	Grace Davison	3, 5, 10	100	200
Genesis	Thermo Scientific	4, 7, 15	120	170
Hypersil GOLD Silica	Thermo Scientific	1.9, 3, 5	175	220
Kromasil	Eka Chemicals	1 3.5, 5, 7, 10	60, 100	540, 320
LiChrosorb	Merck	5, 10	60, 100	490, 300
NUCLEOSIL	Macherey-Nagel	3, 5, 10	100, 120	350, 200

Żel krzemionkowy

Żel krzemionkowy

▶ Wielkość ziarna a ciśnienie

$$p = f \frac{u_x \eta L}{\pi r^2 d_p^2}$$

p – **ciśnienie**

f – czynnik opisujący kształt ziaren

u_x – przepływ

η – lepkość

L – długość kolumny

r – promień kolumny

d_p – rozmiar ziarna

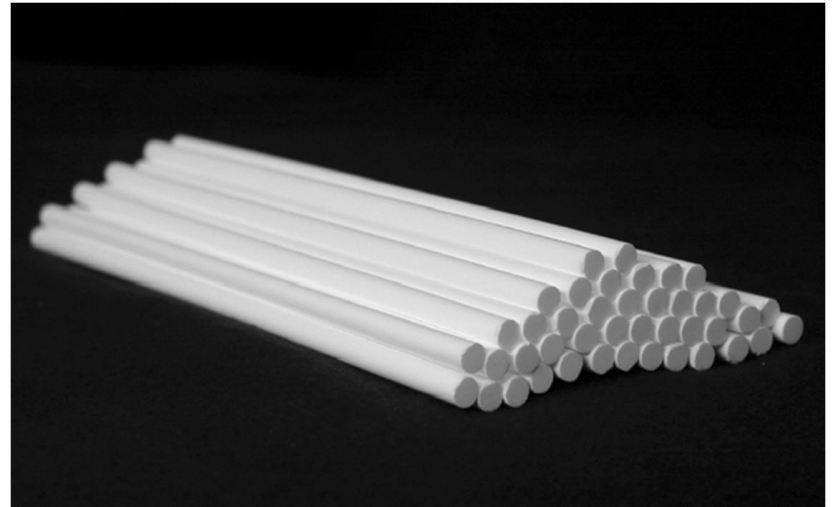

Kolumny monolityczne

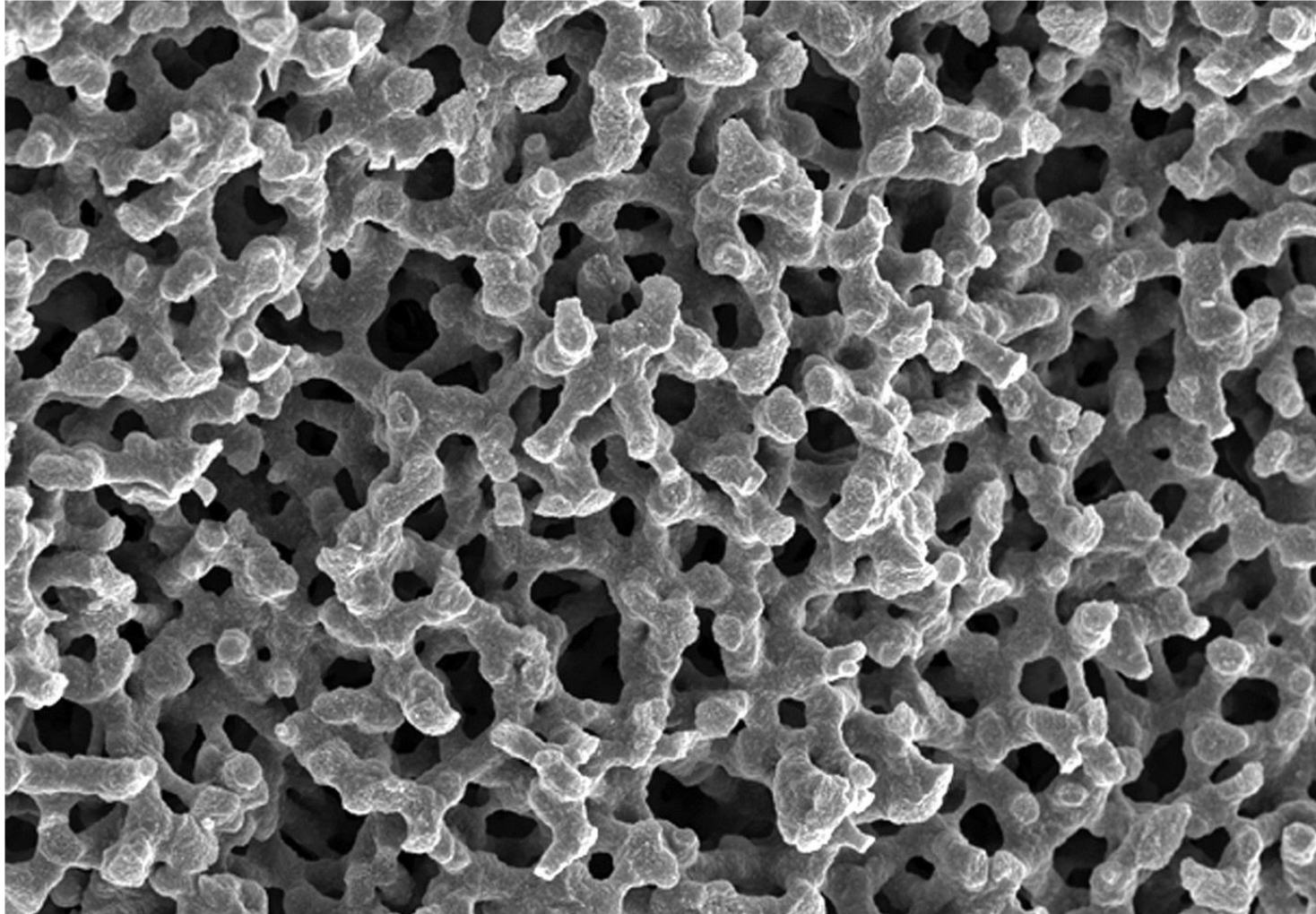

- ▶ Złoże monolityczne - ciągła, jednolita struktura porowata, w postaci szkieletu połączeń, sporządzona poprzez polimeryzację lub zespolenie w inny sposób (spieczenie, osadzenie, skompresowanie) materiału wewnątrz kapilary posiadająca własności chromatograficzne.
- ▶ Jednorodne kawałki żelu krzemionkowego
- ▶ Makropory $2\ \mu\text{m}$
- ▶ Mezopory $13\ \text{nm}$
- ▶ Powierzchnia ok. $300\ \text{m}^2/\text{g}$
- ▶ Porowatość 80%

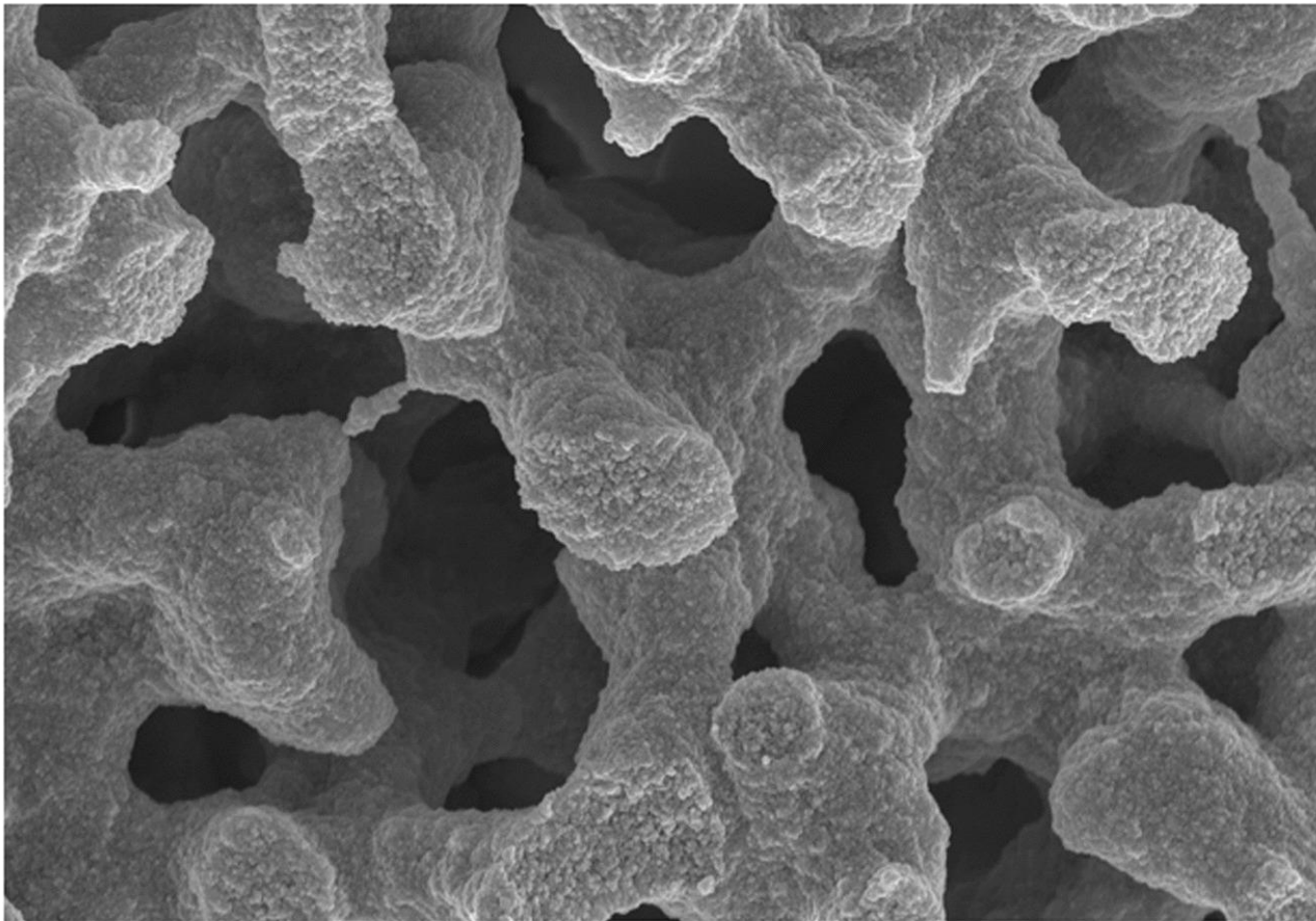
Kolumny monolityczne

Kolumny monolityczne

00019035

— 5 μm

Kolumny monolityczne

▶ Zalety:

- ▶ zwiększona przepuszczalność dla rozpuszczalników,
- ▶ mniejsza wysokość półki teoretycznej,
- ▶ selektywność podobna do pakowanych kolumn,
- ▶ możliwe wyższe przepływy.

▶ Wady:

- ▶ niska dostępność.

Kolumny monolityczne

MilliporeSigma™ Chromolith™ SemiPrep Monolithic HPLC Columns

Patented, monolithic silica technology allows ultra-fast and robust separations using standard HPLC systems

\$2121.00 - \$2465.00

Specifications

Diameter (Metric)	10 mm
Length (Metric)	100 mm
Porosity	>80%
Quantity	1/Pk.
Surface Area	300 m ² /g

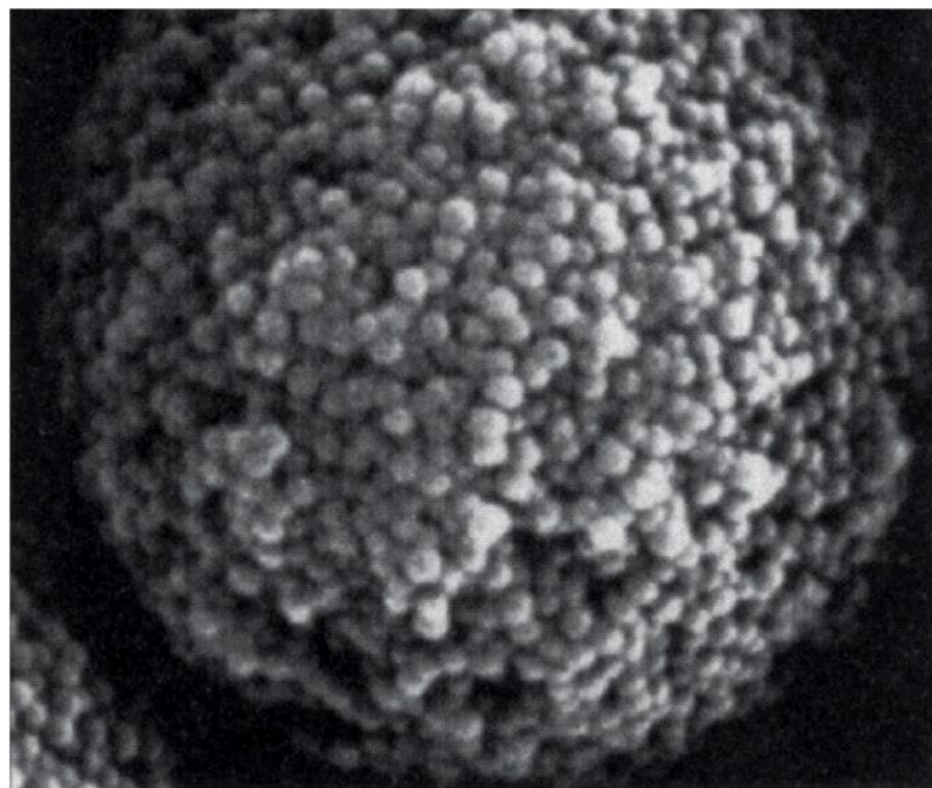
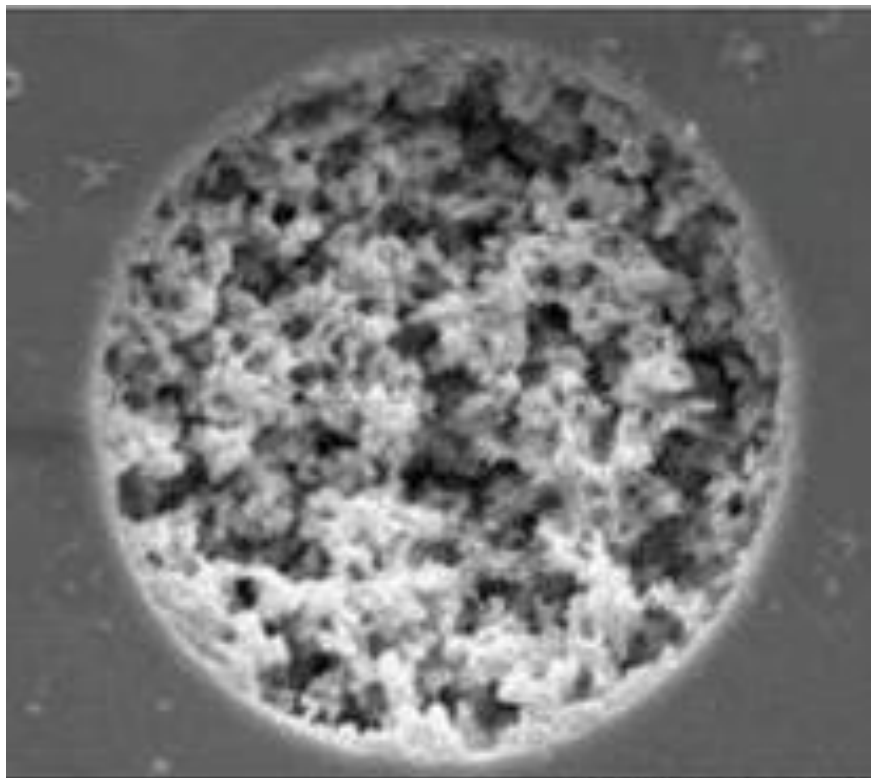
[View More Specs](#)

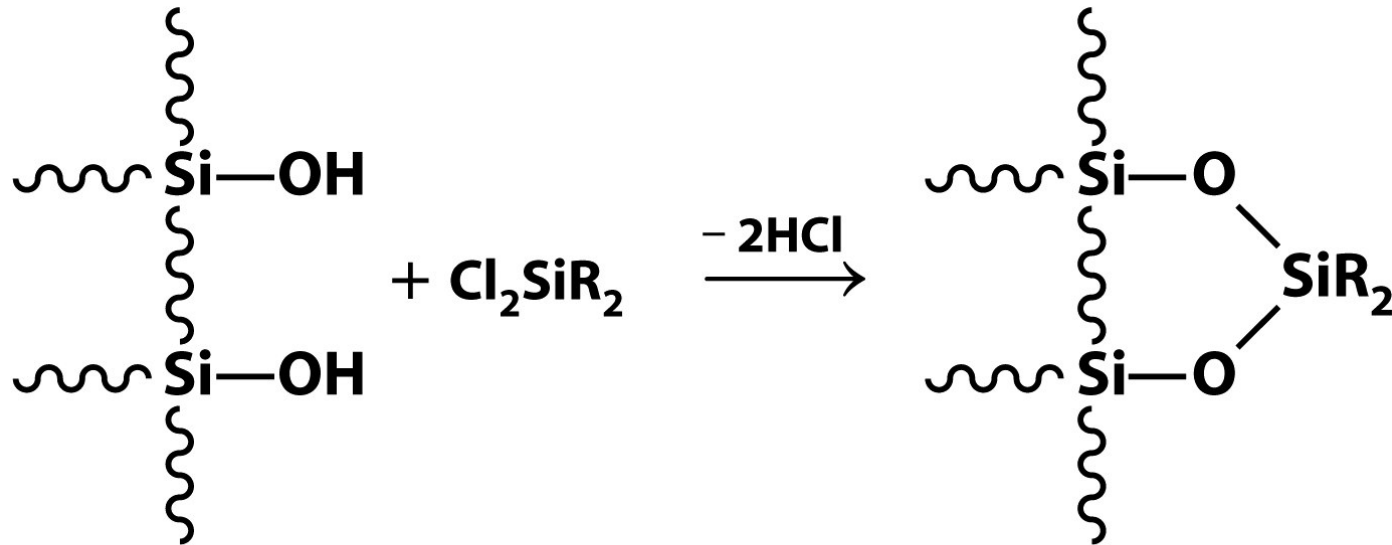
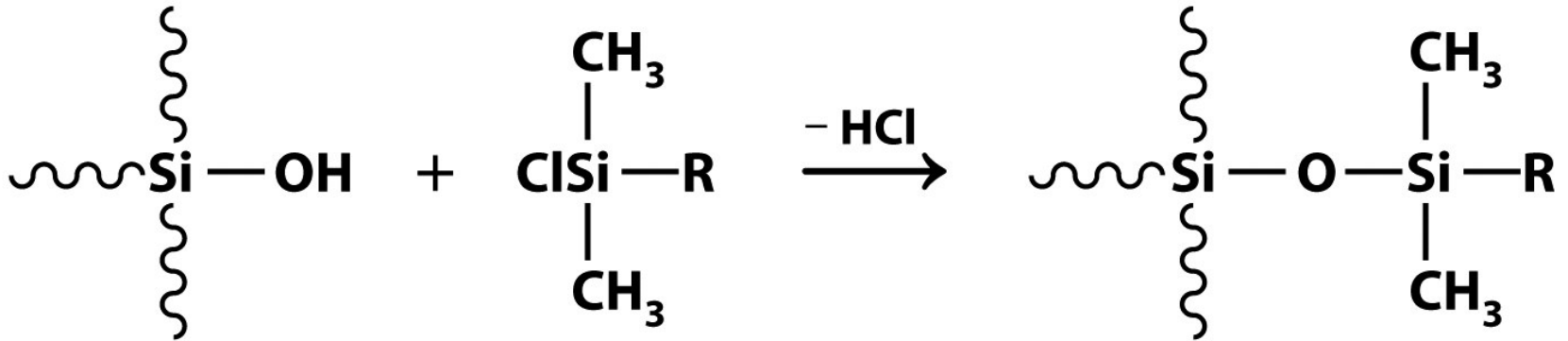
Monolit *vs* żel krzemionkowy

Modyfikowany żel krzemionkowy

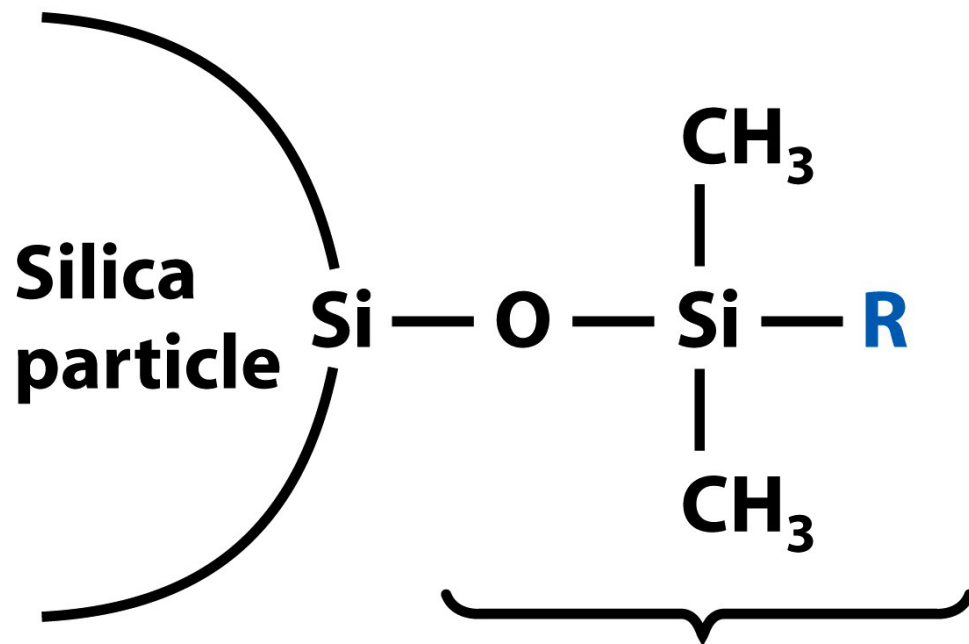

Silica
surface

Modyfikowany żel krzemionkowy

Związana faza stacjonarna

Modyfikowany żel krzemionkowy

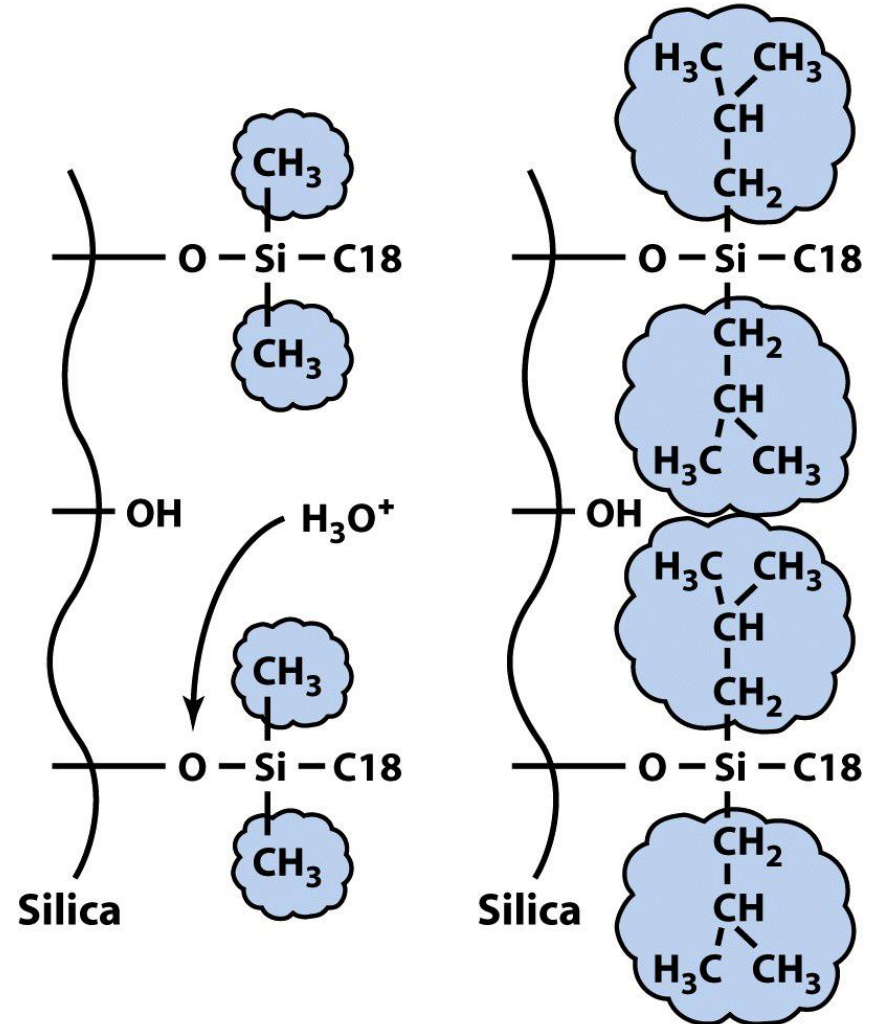

Rodzaj modyfikacji	Grupa funkcyjna	Skrót
n-alkany	$-\text{CH}_2\text{CH}_3$	C2
	$-\text{CH}_2(\text{CH}_2)_2\text{CH}_3$	C4
	$-\text{CH}_2(\text{CH}_2)_6\text{CH}_3$	C8
	$-\text{CH}_2(\text{CH}_2)_{16}\text{CH}_3$	C18
fenyl	$-\text{CH}_2(\text{CH}_2)_n\text{C}_6\text{H}_5$	Fenylowa
cyjanopropyl	$-\text{CH}_2(\text{CH}_2)_2\text{CN}$	cyjanowa
perfluoroalkan	$-\text{CH}_2(\text{CF}_2)_n\text{CF}_3$	
amid	$-\text{CH}_2(\text{CH}_2)_2\text{NHCO}(\text{CH}_2)_n\text{CH}_3$	

Modyfikowany żel krzemionkowy

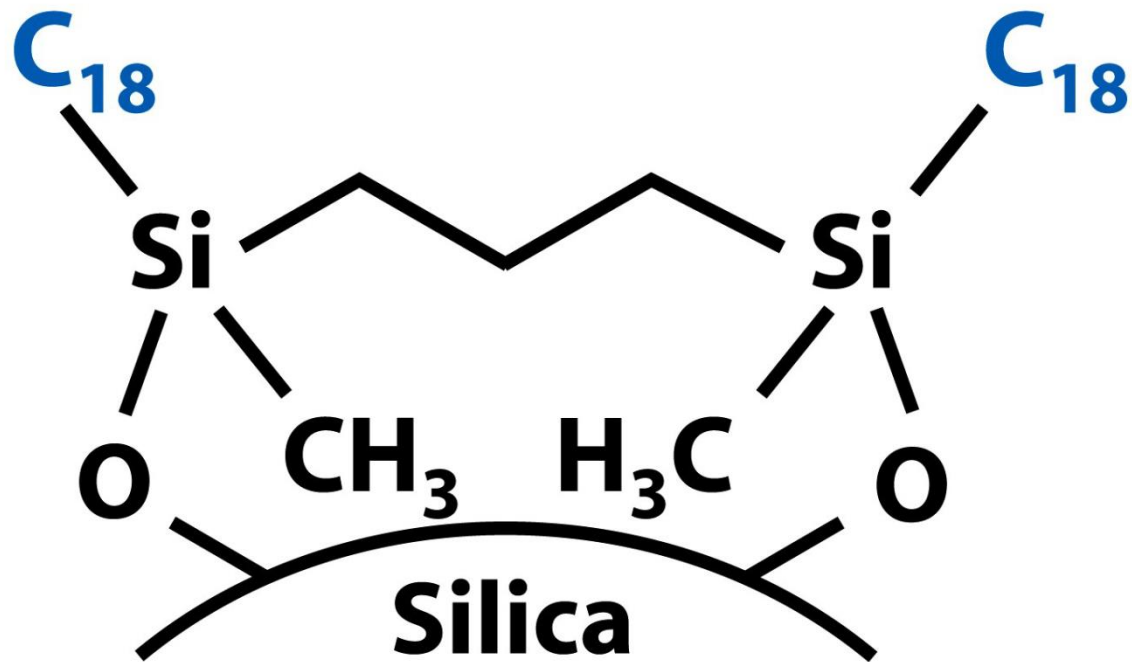
- ▶ Pochodne z grupami metylowymi są wrażliwe na niskie pH.
- ▶ Grupy izobutylowe zwiększają stabilność w niskim pH.

Modyfikowany żel krzemionkowy

- ▶ Podwójne przyłączenie grup siloksanowych powoduje ich stabilność w zakresie pH 2-11.5

Układ faz odwróconych

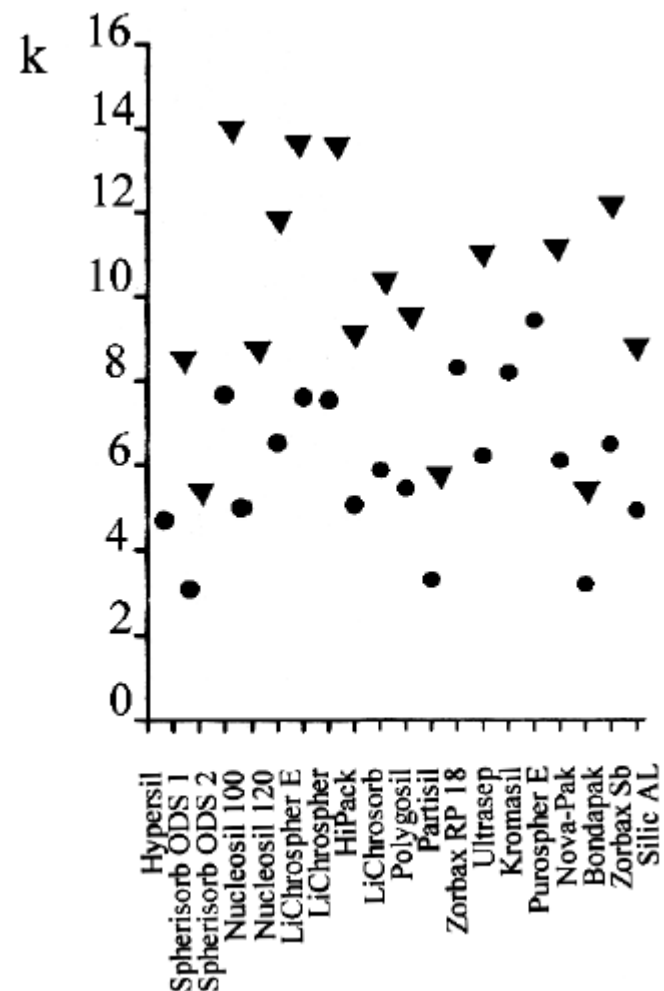

- ▶ **W układzie faz odwróconych (RP) faza ruchoma jest bardziej polarna niż faza stacjonarna.**
- ▶ Najbardziej typowym przykładem fazy stacjonarnej jest C18.

Układ faz odwróconych

- ▶ Sposób otrzymywania modyfikowanego żelu krzemionkowego ma bardzo duży wpływ na retencję.
- ▶ Współczynniki retencji toluenu i etylobenzenu dla różnych faz C18.

Rozpuszczalniki

- ▶ Cechy dobrego eluenta:
  - odpowiednia lepkość,
  - kompatybilność z detektorem,
  - dostępność o czystości wymaganej w chromatografii,
  - mała toksyczność,
  - niski koszt,
  - brak reaktywności z fazą stacjonarną i analitami.

Thermo Scientific™

Pierce™ Acetonitrile (ACN), LC-MS Grade

Catalog number: 51101

Related applications: [Protein Mass Spectrometry Analysis](#)

[Technical Support](#) | [Customer Service](#)

	Catalog Number	Unit Size	Price (PLN)
✓	51101	1 L	428,00 Your Price: Sign In ⓘ

Rozpuszczalniki

- ▶ Rozpuszczalniki można uporządkować zgodnie z ich siłą elucji, która wyrażona jest parametrem ε^0 .
- ▶ $\varepsilon^0 = 0$ przyjęto dla oddziaływania pentanu z adsorbentem.
- ▶ Siła elucji:
  - ▶ charakteryzuje energię oddziaływania rozpuszczalnika z fazą stacjonarną,
  - ▶ jest proporcjonalna do polarności rozpuszczalnika,
  - ▶ zależy od adsorbentu.

Rozpuszczalniki

- ▶ Rozpuszczalniki sklasyfikowane według mocy elucyjnej nazywamy **szeregiem eluotropowym** rozpuszczalników

Rozpuszczalnik	ϵ^0
pentan, heksan,oktan	0,00
chloroform	0,26
chlerek etylenu	0,30
eter di-izo-propylowy	0,32
1,3 dichloroetan	0,34
eter di-etylowy	0,38
eter metylo-terta butylowy	0,48
octan etylu	0,48
dioksan	0,51
acetonitryl	0,52
1-lub 2- propanol	0,60
metanol	0,70
kwas octowy	duża
woda	b. duża

Rozpuszczalniki

- ▶ Mieszanki rozpuszczalników o sile elucji $\varepsilon^0 = 0,4$ na żelu krzemionkowym:
  - ▶ 40 % tetrahydrofuranu w heksanie,
  - ▶ 50 % octanu etylu w heksanie,
  - ▶ 15 % izopropanolu w heksanie,
  - ▶ 50 % octanu etylu dichlorometanie.

Rozpuszczalniki

- ▶ Współczynnik retencji jest zależny od składu fazy ruchomej:

$$\log k = c - n \log (\% B)$$

c, n - stałe

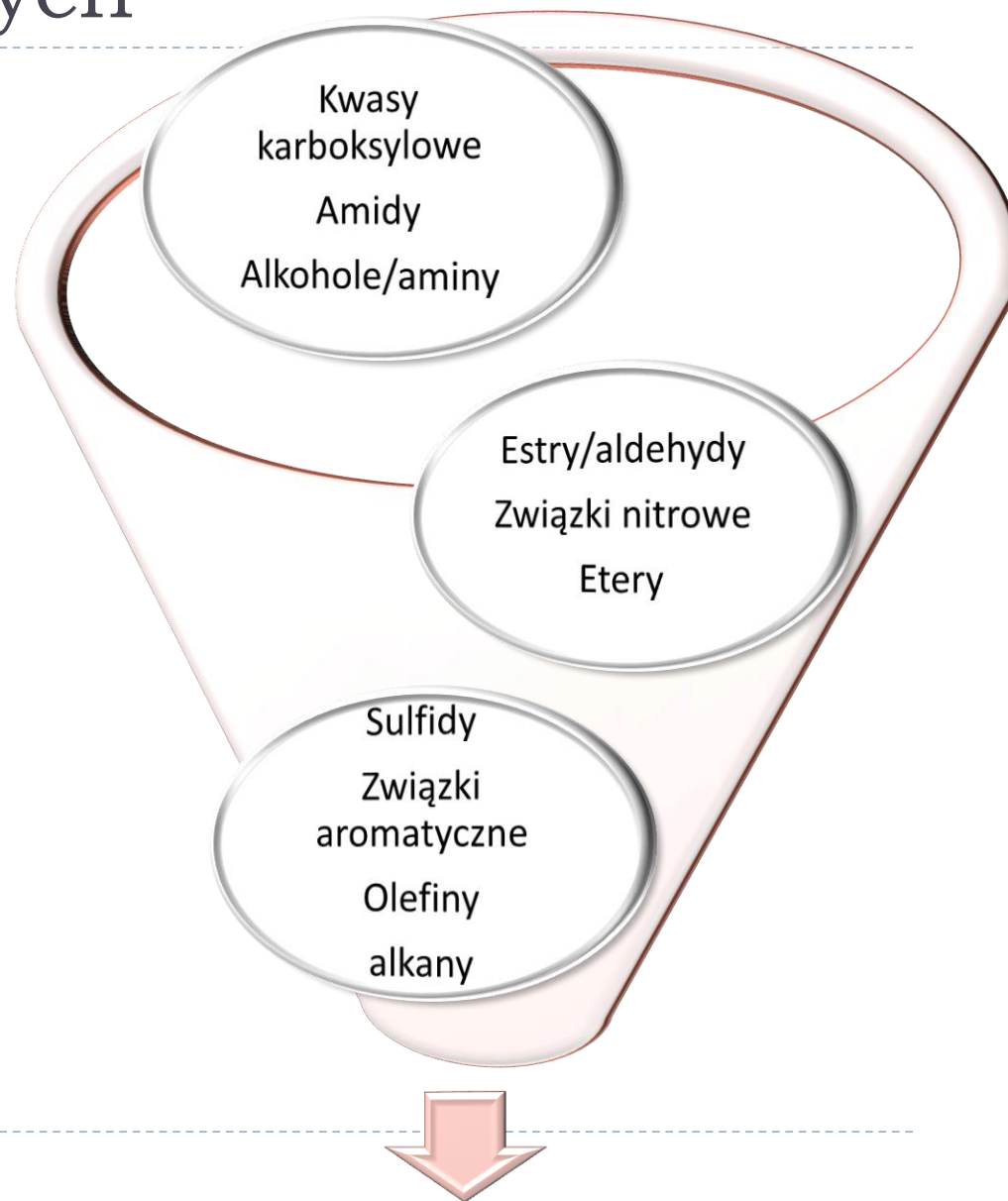
%B – zawartość rozpuszczalnika bardziej polarnego

- ▶ **Im więcej składnika polarnego w fazie ruchomej tym mniejszy współczynnik retencji.**

Układ faz normalnych

- Kolejność elucji związków z żelu krzemionkowego zależy od ich polarności.
- **Im bardziej polarny związek tym wolniej będzie eluował.**

Układ faz odwróconych

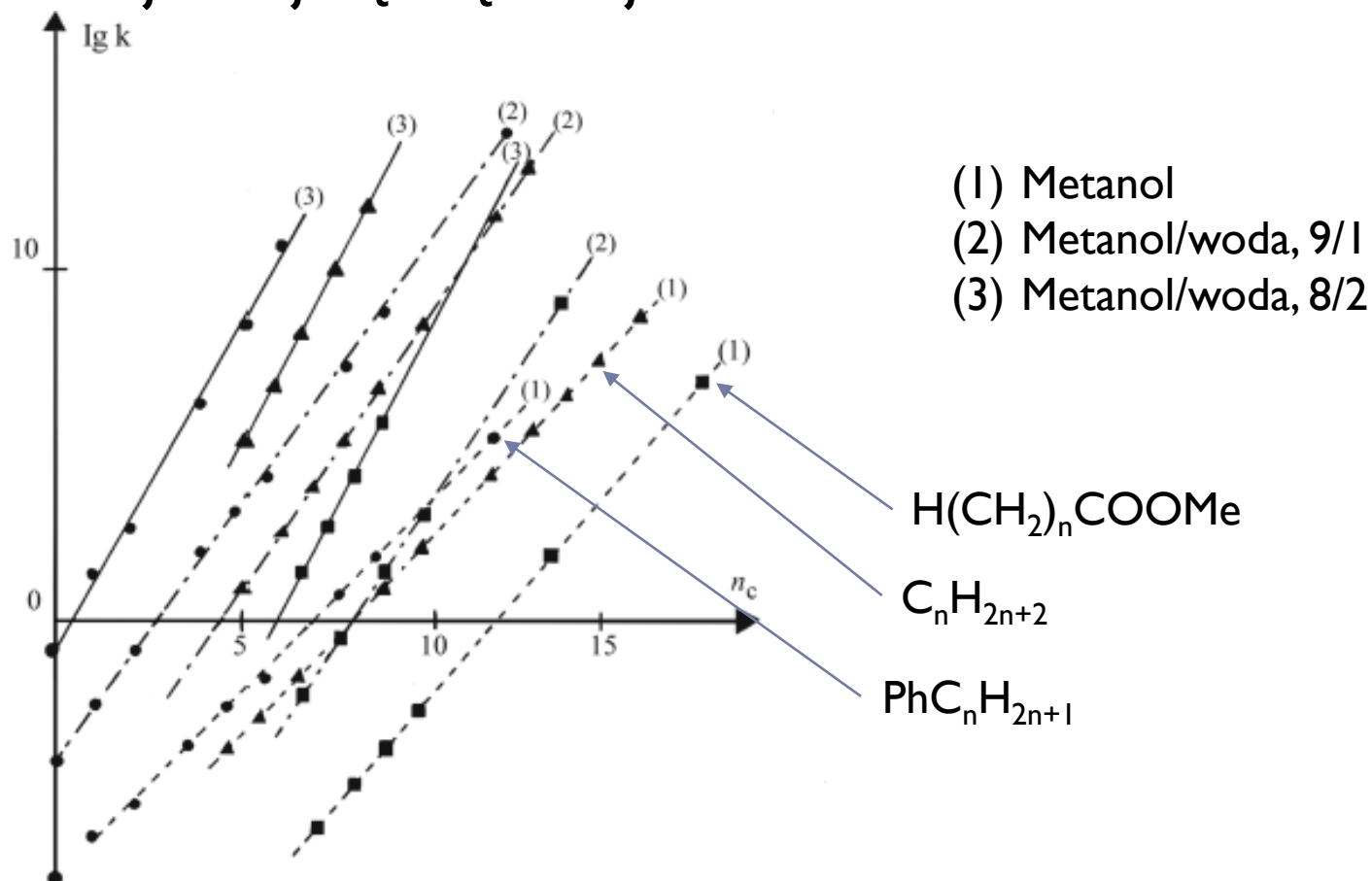
- ▶ Eluent: woda i rozpuszczalnik organiczny mieszający się z wodą.

Rozpuszczalnik	Absorbpcja światła [nm]	Współczynnik załamania światła	Lepkość	Temperatura wrzenia [°C]
Woda	190	1.333	1	100
Metanol	205	1.3284	0.55	64.7
Acetonitryl	190	1.3441	0.38	81.6
Tetrahydrofuran	212	1.4072	0.55	66.0

Układ faz odwróconych

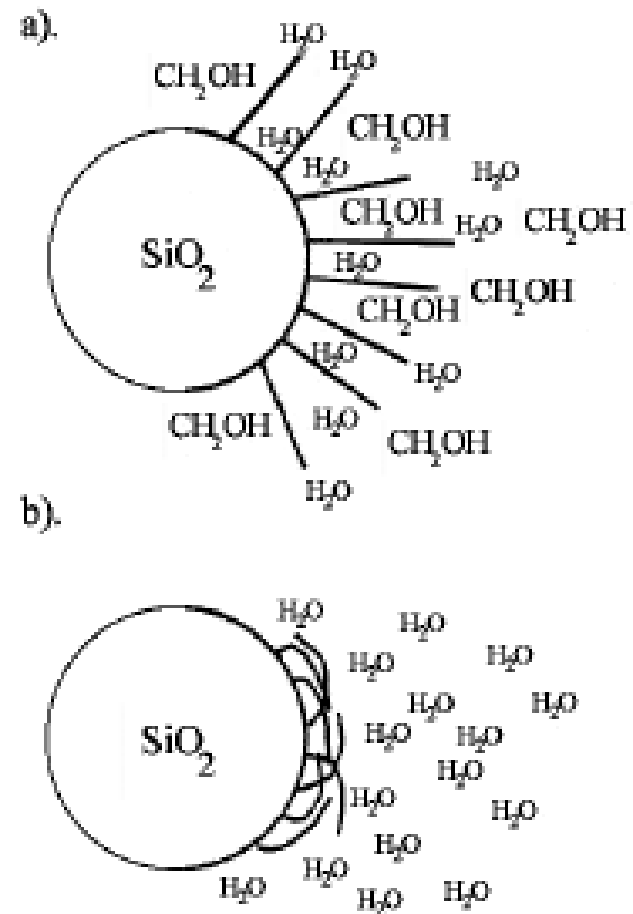
- ▶ Najbardziej polarny rozpuszczalnik – **woda** ma najmniejszą siłę elucji.

Układ faz odwróconych

- ▶ Używanie wody bez dodatku rozpuszczalnika organicznego może zaburzyć strukturę fazy stacjonarnej.
- ▶ Typowo chromatografię prowadzi się od 10% ACN do 90% ACN.

Układ faz odwróconych

- ▶ Równowaga kwasowo-zasadowa (obecność zasad lub kwasów) zaburza proces chromatograficzny

$$k = \frac{k_0 + k_1 \left(\frac{K_a}{[H^+]} \right)}{1 + \left(\frac{K_a}{[H^+]} \right)}$$

k – współczynnik retencji

k_0 – współczynnik retencji formy uprotonowanej (neutralnej)

k_1 – współczynnik retencji formy zjonizowanej

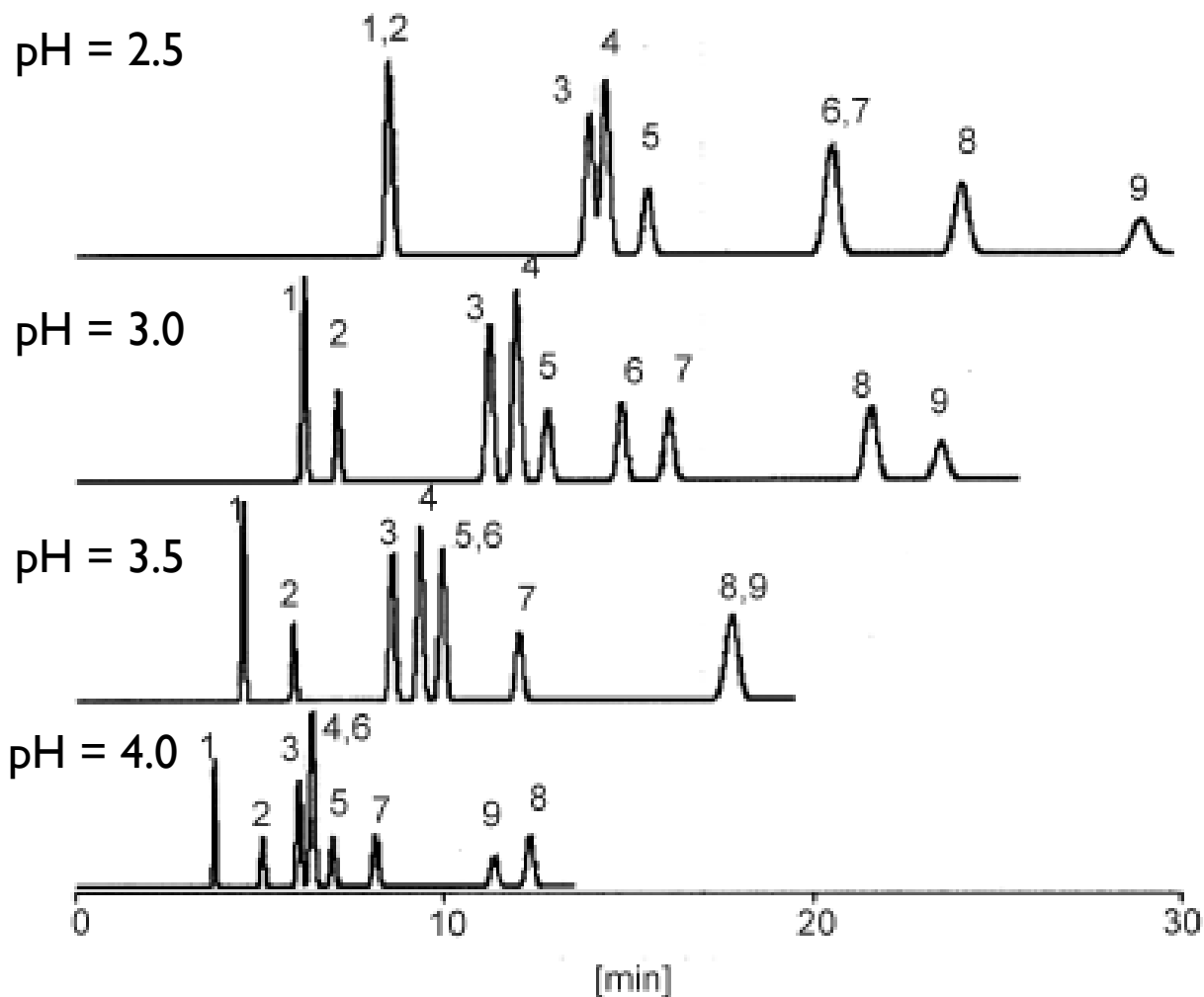
K_a – stała dysocjacji kwasu

- ▶ W układach faz odwróconych ze względu na wykorzystywanie eluentów ze stosunkowo dużą ilością wody, czyli warunków sprzyjających dysocjacji elektrolitycznej, jest szczególnie istotne ustalenie takiej wartości pH eluentu, by równowaga była ustalona „po stronie” niezdisocjowanej postaci kwasu.
-

Układ faz odwróconych

- 1- kwas 2-nitrobenzoesowy
- 2 – kwas ftalowy
- 3 – *
- 4 – kwas 2-fluorobenzoesowy
- 5 – kwas 3-cyjanobenzoesowy
- 6 - kwas 2-chlorobenzoesowy
- 7 – kwas 3-nitrobenzoesowy
- 8 – kwas 3-fluorobenzoesowy
- 9 – kwas 2,6-dimetylobenzoesowy

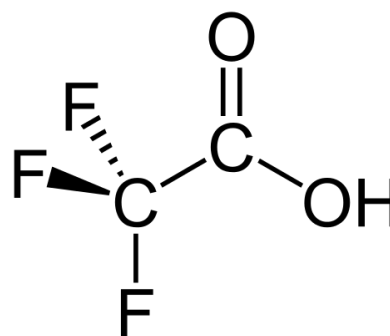

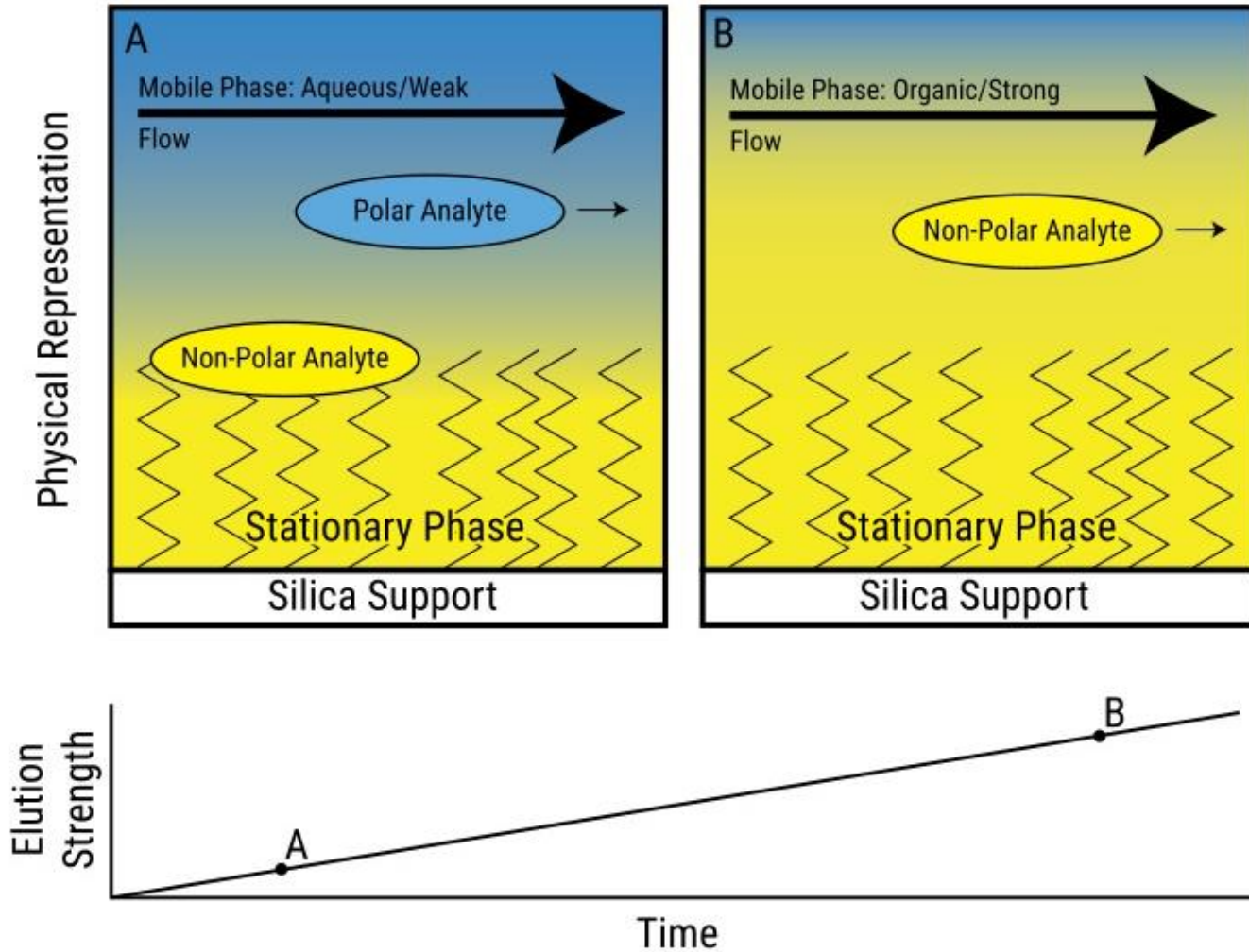
Układ faz odwróconych

- ▶ Aby uniknąć problemów z równowagami kwasowo-zasadowymi do eluentów można dodać silnego kwasu organicznego.
- ▶ Typowo 0.05% kwasu trifluorooctowego (TFA).
- ▶ $pK_a = 0.23$

Układ faz odwróconych

Podsumowanie

- ▶ Najczęściej stosowane fazy stacjonarne to: żel krzemionkowy (NP) i C18 (RP).
- ▶ W zależności od rodzaju substancji rozdzielanych można użyć układu faz normalnych lub odwróconych.

